

Honoré de Balzac: Otec Goriot

Jeden z klíčových momentů knihy představuje scéna umírání starého Goriota, jenž je v daných okamžicích nucen přiznat si realitu svého vztahu k dcerám.

„Ani jedna!“ odpověděl stařec, obraceje se na svém loži. „Mají své starosti, spí, nepřijdou. Věděl jsem to. Teprve když člověk umírá, pozná, co jsou to děti! Ach, drahý příteli, nežeňte se, nemějte děti! Dáte jim život, ony vám dají smrt. Vy je uvedete do světa, ony vás z něho vyštvou. Ne, už nepřijdou! Deset let už to tuším. Někdy jsem si to říkal, ale netroufal jsem si tomu věřit.“

Z každého oka mu vyhrkla slza na červené víčko, z něhož neskanula.

„Ach, kdybych byl bohat, kdybych si byl ponechal své jmění, kdybych jim je nebyl dal, pak by tady byly, olizovaly by mi tváře svými polibky! Bydlel bych v paláci, měl bych krásné pokoje, služebnictvo, teplo. A ony by se rozplývaly v slzách i se svými manžely a se svými dětmi. To vše bych měl. Ale takhle nic! Za peníze je všechno, i dcery. Ach, mé peníze, kde jsou? Kdybych měl po sobě zanechat poklady, balily by mě do obkladů, ošetřovaly by mě. Slyšel bych je, viděl bych je. Ach, mé drahé dítě, mé jediné dítě, má samota, má bída jsou mi milejší. Když je nešťastný člověk milován, je si aspoň jist, že je milován. Ne, chtěl bych být bohat, viděl bych je. Na mou duši, kdopak ví? Obě mají srdce z kamene. Měl jsem pro ně příliš mnoho lásky, aby ony jí měly aspoň trochu pro mne. Otec má být stále bohat, má držet své děti na uzdě jako jankovité koně. A já jsem byl před nimi na kolenou. Bídnic! To, jak se ke mně po celých deset let chovaly, teď důstojně vyvrcholuje. Kdybyste věděl, jak mě zahrnovaly pozornostmi v prvních dobách svého manželství. (Oh, teď cítím hrozná muka!) Dal jsem jim tehdy právě každé kolem osmi set tisíc franků, nemohli proto být ke mně ani ony, ani jejich manželé hrubí. Víkali mě: ‚Milý otče sem, milý otče tam.‘ Jedl jsem vždy s nimi společně. Večeřel konečně s jejich manžely, kteří se mnou uctivě jednali. Vyhlížel jsem tehdy ještě, jako bych měl nějaké peníze. Proč to? Nemluvil jsem o svých obchodních záležitostech. Člověk, který dá osm set tisíc franků svým dcerám, stojí za obskakování. A tak mě obskakovaly, bylo to však jen pro mé peníze. Svět není dobrý. Poznal jsem to, poznal! Vozily mě kočárem do divadla a účastnil jsem se večírků podle libosti. Zkrátka, prohlašovaly se za mé dcery a uznávaly mě za svého otce. Mám ještě dobré oči, věřte, a proto mi nic neuniklo. Všechno bylo jen z vypočítavosti a to mi rozdíralo srdce. Víím, že to bylo jen tak na oko, ale proti zlu nebylo léku. Necítil jsem se také u nich tak dobře jako u stolu dole. Nevěděl jsem, jak mám mluvit. A pak, když někteří z těch hostů ze společnosti se ptali šeptem mých zeťů: ‚Kdopak je tamhleten pán?‘ ‚To je tolarový tatínek, je bohatý.‘ ‚Ach, hrome!‘ říkali a dívali se na mne s úctou před těmi tolary. Když jsem jim někdy trošičku překážel, draze jsem si hned zaplatil své chyby! Ostatně, kdopak je dokonalý? (Má hlava palčivě bolí!) Trpím v této chvíli. Co si člověk musí vytrpět, než zemře, drahý pane Evžene, ale věřte, že to není nic ve srovnání s bolestí, již mi způsobil první pohled, kterým mi Anastázie dala na srozuměnou, že jsem prořekl nějakou hloupost, která ji urážela: její pohled zajel jako nůž do všech žil. Byl bych rád všechno věděl, ale to, co jsem se bezpečně dověděl, bylo, že jsem na světě přebytečný. Druhý den ráno jsem se šel utěšit k Delfině a tam zas jsem provedl jinou hloupost, která ji proti mně popudila. Stal se ze mne poloviční blázen. Celý týden už jsem nevěděl, co mám dělat. Netroufal jsem si je navštívit ze strachu před jejich výčitkami. A tak jsem přišel o domov svých dcer. Ó můj Bože, protože znáš utrpení a bídu, jež jsem vytrpěl, protože jsi spočítal rány dýkou, jež jsem dostal v tom čase, který mě stářím sehnul, ubíjel a vlasy bíle zbarvil, pročpak mě ještě dnes necháváš trpět? Trpce jsem už odpykal svůj hřích za to, že jsem je příliš miloval. Pomstily se mi za mou lásku, mučily mě jako kati. Ach, otcové jsou tak bláhoví, tolik jsem je miloval, že jsem se k nim vracel jako hráč ke hře. Mé dcery, to byla má slabá stránka. Byly jako mé milenky, zkrátka byly mi vším! Obě stále něco potřebovaly, třeba šperky. Komorné mi to prozrazovaly a já je dával, abych byl vlídně přijímán. A za to mě často vyčínily, že se neumím ve společnosti chovat. Oh, nečekaly se svými výtkami ani nazítří. Začínaly se za mne stydět. Tomuhle se přece říká dobrá výchova dětí. Ve svém věku jsem už přece nemohl chodit do školy. (Můj bože, strašlivě zkouším. Lékaře! Lékaře! Kdyby mi rozřízli hlavu, trpěl bych méně!) Mé dcery! Mé dcery! Anastázie! Delfino! Chci je vidět. Pošlete pro ně četníky, přiveďte je násilím! Spravedlnost je na mé straně, příroda, občanský zákoník. Protestuji! Vlast zahyne, šlape-li se po otcích. To je jasné. Společnost, svět se otáčí kolem otcovství, všechno se zhroutlí, nebudou-li děti milovat své otce. Oh, vidět je, slyšet je. Ať mi cokoliv řeknou, jen kdybych slyšel jejich hlas, to by utišilo mé bolesti, zejména Delfína. Ale až tady budou, řekněte jim, aby se na mne tak

chladně nedívaly, jak mají ve zvyku. Ach, dobrý příteli, pane Evžene, vy nevíte, co je to shledat, že zlato pohledu se změnilo náhle v šed' olova. Od toho dne, kdy jejich oči přestaly na mne zářivě svítit, nastala pro mne věčná zima. Byl jsem živ jen ze samých strastí a snášel jsem je. Žil jsem, abych byl ponižován, urážen. Tolik je miluji, že jsem spolkl všechny urážky, za něž mi prodávaly ubohý ždibíček ponižující útěchy. Otec a skrýval se, aby viděl své dcery! Věnoval jsem jim svůj život a ony mi dnes nevěnují ani hodinu! Mám žízeň, mám hlad, srdce mi hoří a dcery nepřijdou, aby ulehčily mým smrtelným mukám, neboť já umírám, cítím to. Pak si ale tedy neuvědomují, co je to jít přes mrtvolu vlastního otce! Jediný Bůh je na nebesích a ten se mstí přes naši vůli za všechny otce. Oh, ony přijdou. Přijďte, drahouškové, přijďte mě ještě políbit, naposledy políbit, dát poslední posilu svému otci, který se bude k Bohu za vás modlit a řekne mu, že jste byly dobré dcery, a přimluví se za vás! Koneckonců vy jste nevinné. Jsou nevinné, drahý příteli! Jen to pěkně řekněte všem, aby je kvůli mně nikdo neodsuzoval. Všechno je má chyba, já je naučil, aby po mně šlapaly. Měl jsem to rád. Do toho nikomu nic není, ani spravedlnosti lidské, ani Boží. Bůh by byl nespravedlivý, kdyby je odsoudil kvůli mně. Nejednal jsem správně, provedl jsem hloupost, že jsem se vzdal svých práv. Pokořil jsem se pro ně! Co chcete, nejkrásnější povaha, nejlepší duše by byly podlehly zkáze této otcovské slabosti. Jsem bídník, jsem spravedlivě potrestán. Sám jsem zavinił nevychovanost svých dcer, já je zkalil. Dnes chtějí požitek, jako kdysi chtěly cukrátko. Vždycky jsem jim povolil, aby prosadily své dívčí rozmary. V patnácti letech měly kočár! Nic jim nebylo odepřeno. Já sám jsem vinen, ale vinen láskou. Jejich hlas mi otvíral srdce. Slyším je, přicházejí. Oh, jistě přijdou. Zákon žádá návštěvu u umírajícího otce, zákon je při mně. Vždyť to bude stát jen jednu cestu. Zaplatím ji. Napište jim, že jim odkáží milióny. Čestné slovo. Půjdu vyrábět makaróny do Oděsy. Vím jak. Na mém plánu se dají vydělat milióny. Nikdo na to nepřišel. To se dovozem nezkalí jako zrní nebo mouka. Ha, ha, a co škrob? V tom budou milióny. Nebudete lhát, řekněte jim milióny, a i když přijdou jenom z lakoty, raději chci být oklamán, ale uvidím je. Chci své dcery! Já jsem je zplodil, patří mně!“ pravil, vztyčiv se na svém loži, ukazuje Evženovi hlavu, jejíž bílé vlasy byly rozčuchány a jež hrozila vším, co mohlo vyjádřit hrozbu.

„Nu tak,“ řekl mu Evžen, „lehněte si zase, dobrý otče Goriole, hned jim napíši. Jak se Bianchon vrátí, odejdu, nepřijdou-li zatím.“

„Nepřijdou-li?“ opakoval stařec vzlykaje. „Ale já zemřu, zemřu záchvatem hněvu, hněvu! Hněv se mne zmocňuje. Teď vidím celý svůj život. Hlupák jsem! Nemilují mě, nikdy mě nemilovaly! To je jasné. Když nepřišly, už nepřijdou. Čím déle budou otálet, tím spíš se nerozhodnou udělat mi tuto radost. Znáám je. Nikdy neuměly nic uhádnout z mých strastí, z mých bolestí, z mých potřeb, neuhodnou ani moji smrt. Nevnikly ani v tajemství mé lásky. Ano, teď to vidím, tím, že si zvykly drásat mé nitro, tím všechno, co jsem pro ně dělal, ztratilo svou cenu. Kdyby mi byly chtěly vyloupat oči, byl bych jim řekl: ‚Vyloupejte je!‘ Jsem velký hlupák! Myslí si, že všichni otcové jsou jako jejich otec. Člověk se má dělat stále vzácným. Jejich děti mě pomstí. Je to přece v jejich zájmu, aby sem přišly. Varujte je tedy, aby si daly pozor, i ony budou jednou umírat. Dopouštějí se všech zločinů v tomto jediném... Ale jděte už a řekněte jim tedy, že nepřijít znamená otcovraždu! Už bez tohoto hříchu se jich napáchaly dost. Křikněte na ně jako já: ‚Hola, Nasťo! Hola, Delfino! Pojd'te k svému otci, který byl k vám tak hodný a jenž trpí!‘ Nic. Nikdo! Cožpak tedy umřu jako pes? To je má odplata, opuštěnost. Jsou to zločinné hanebnice, oškliví se mi, proklínám je. V noci vstanu z rakve a budu jim znovu zlořečit, neboť konečně, drazí přátelé, což nemám pravdu? Chovají se velmi špatně, že?... Co to říkám? Copak jste mě neupozornil, že je tady Delfina? Ta je z nich obou hodnější... Vy ano, vy jste můj syn, Evžene! Milujte ji. Buďte jí otcem! Ta druhá je velmi nešťastná. A jejich jmění! Ach, můj bože! Vydechnu naposled, trpím příliš! Uřízněte mi hlavu, nechte mi jenom srdce!“

Z Balzac, H. de. Otec Goriot (1970; přeložila B. Zimová)